

polagoma zalije niže ležeče tlačno korito do stropa; voda se pretaka sedaj le pod pritiskom. V tem času se tudi umiri deroči tok v gravitacijskem koritu in iz vode se lahko seseda ilovica. Z upadom poplave se pojavi spet deroči tok, zato je dno korita izprano, skalovje pa močno erodirano. Le s svežo ilovico sedimentirana pobočja kažejo višino, do katere je segla poplava. S prestankom poplave usahne tudi vodni tok in Vilharjev rov postane dostopen jamarjem. Vsa voda, ki v tem času še priteka v Vilharjev rov, najde svoj odtok skozi Mišji rov.

France Šušteršič

MALO OSEBNO O ZGODOVINI ODKRIVANJ IN ZAVAROVANJA ŽDROCEL

Odkar so Ždrocle vpisane v svetovno dediščino UNESCO, na lokalnih javnih občilih število »odkriteljev«, poznavalcev in sploh mojstrov za vse, narašča (samo do tja morajo še priti). Mimo tega je v *Delu* dne 20. julija 2017 na strani 17 izšel zanimiv intervju z (dr.) Petrom Skobernetom¹, ki ima v finalni fazi verjetno res največ zaslug za vpis. K vsebini intervjuja nimam kaj dodati – po mojem je zgodovina, kolikor jo pozna, zabeležena korektno. Morda bi jaz vsaj malo omenil še (mag.) Špelo Habič, saj je prispevala fotografije, ki so se doslej kot edine pojavile v širši javnosti.

V korist zgodovine naj k povedanemu pristavim še svoj lonček. Nesmiselno bi bilo trditi, češ da so bile do začetka moje zgodbe Ždrocle nekaj popolnoma neznanega. Gozdarji, lovci in nabiralci kresilnih gob so jih poznali že od davna. A da bi se »kamenček sprožil«, jim je nekdo le moral odpreti vrata v javnost. Petrova zgodba se začne šele, ko se je zaposlil, a to je že kasneje.

Leta 1975 sem bil zaposlen na Inštitutu za raziskovanje krasa (Postojna). Ena mojih delovnih nalog je bila speleološka karta lista Cerknica 3, ki obsega južni del Javornikov in večji del Snežnika. Takrat sem že imel nekaj kilometrine pri poznavanju jamarske plati Snežnika, zlasti vzhodnega dela. Naloga mi je bila pisana na kožo in lotil sem se je z vso vnemo. Na terenu sta mi pomagala še kolega (danes akad. dr.) Andrej Kranjc in (ing.) Ivan Kenda. Najprej sem se zakopal v arhive in ugotovil, da je najmanj znanega o planoti vzhodno od Velikega Snežnika. Na zadnji izdaji (staro-)avstrijske specialke merila 1 : 25 000 in na odgovarjajočih italijanskih kartah istega merila sem nekje sredi planote opazil znak, ki spominja na udornico. Kot zagrizen udorničar sem takoj napel oči in našpičil ušesa.

Vilharjev rov tedaj ni nekak samostojno zaključen prostor, temveč sestavni del Črne jame, katero veže z glavnim koritom podzemeljske Pivke, od Črne jame pa ga loči podor, skozi katerega drži Zvezni rov. Nekoč je visoka Pivka tekla iz Vilharjevega rova naravnost v Črno jamo. Šele podor jo je prisilil, da si je ustvarila novo tlačno korito in tako obšla zapreko, ki si jo je sama ustvarila.

Natanko na moj trideseti rojstni dan, torej 8. junija 1975, sva se z Andrejem odločila, da pogledava, kaj je na stvari. Tiste dni je bilo vreme slabo, a mene je »udornica« le preveč mikala. Z Leskove doline sva se po Jurjevi cesti odpeljala do Klanske police, nato pa preko Sežanja nazaj proti severu. Mimogrede sva poiskala še nekaj brezen, ki so bila brez podrobnejših podatkov vpisana v italijanski kataster. Parkirala sva tam, kjer se nad Vodno drago od glavne vojaške ceste cepi slepa, nevzdrževana cestica (danes zaprta z verigo) v smeri Andrejevega studenca. Za kombi je bila prehuda in odpravila sva se peš. Takrat xeroxa še skoraj ni bilo in karte so ostale »doma«. V mešanici nizke oblačnosti in megle – malo je tudi pršelo – sva se zanašala le na intuicijo, kompas Brunton in Putika. Do studenca sva prišla brez težav – od konca ceste sva pač sledila najbolj izhojenim živalskim stezam. V skalo vklesani napis »Andreas Quelle« se nama je kar sam ponudil pred oči. Če me spomin ne vara, je bil studenec precej zadelan z listjem, a ga je Andrej očistil.

Zdaj pa zares! Krenila sva proti jugu. Mimo zadnjih ostankov snega sva kot mesečnika sledila stečinam, dokler nisva prišla do skupine velikih brezen. Metanje kamnov je pokazalo, da je zadeva resna. Brezna so bila seveda »nova« in Andrej je vprašal, kako bi jih poimenovala. Predlagal sem, naj bodo kar Andrejeva. Tako si bodo zanamci vedno belili glave, ali se imenujejo po njem ali po studencu. Strinjal se je in tudi danes ne vem, kateri odgovor je pravi. Šesti čut nama je dopovedoval, da se bo zdaj treba obrniti proti zahodu. Res se je za globokimi snežnimi vrtačami tam zadaj skozi meglo nekaj svetilo. Ker nisva več vedela, kje sva, sva krenila pač tja. Tik pred »svetlobo« nama je pot zaprl manjši greben. Splezala sva nanj; jaz naprej, Andrej nekaj metrov za mano.

Povzpeli sem se na rob in se zagledal v prvo Ždrocilo. Bilo je junija in na dnu je bil še sneg. Megla se je polagoma gostila, a ne toliko, da bi v ozadju ne videl obrisov naslednje Ždrocle. Ušle so mi zgodovinske besede: »Ti, ku...ba, poglej tole!« Tudi Andreja je pogled navdušil.

Zakadila sva se na sedlo in nato naprej. Mimogrede sva preplezala današnjo »Mančevo prečnico« in se znašla na robu druge, dosti večje, Ždrocle. Nekje v globini je bilo videti sneg. Nisva pa se s tem kaj dosti ukvarjala, kajti po – kot bi rekel pokojni Matjaž Puc – žmohotnem terenu sva se morala premikati med žreli kar spoštljivih brezen. V ozadju se je svetilo nekaj še večjega – Ždrocla 3. Obšla sva tudi to, potem pa se, prekipevajoča od navdušenja, po lastnih sledih vrnila do kombija. Mimogrede sem izrekel še en nepozaben stavek: »Tole je Putikovo darilo za moj trideseti rojstni dan!« Andrej je očitno soglašal.

Slabo vreme se je nadaljevalo in naslednjega dne sem ostal v pisarni. Še vedno pod vtisom odkritja sem že navsezgodaj zavrtil telefon in poklical Radota Smerduja. Navdušil sem tudi njega in obljubil je, da se bo takoj lotil postopka za zavarovanje. Kako se je v tej smeri odvijalo dalje, večinoma ne vem. Končni rezultat je zdaj znan.

Z Andrejem nisva bila več zelenca in sva seveda opazila, da je gozd »pra-...« Ampak dlje od opazke, da človek samo čaka, izza katerega ovinka bodo prijdali Indijanci, nisva prišla. Sva pa videla gamsa. Radotu pragozda nisem niti omenil. Mene so popolnoma prevzeli snežni kotli in množica brezen – divjina sama po sebi mi je bila samoumevna. Z Andrejem nisva molčala in predstojnik Inštituta, (dr.) Peter Habič me je pozval, naj svoje odkritje pokažem še sodelavcem. Leto ali dve kasneje se nas je kar nekaj »inštitutnikov« odpravilo tja in vsi s(m)o bili mnenja, da je to res nekaj posebnega. Kasneje je Peter (Habič) hodil tja še v lastni režiji in s sabo jemal hčer Špelo, ki je študirala gozdarstvo. Ko se je zaposlila na Gozdnem gospodarstvu Postojna, se je še bolj zavzela za Ždrocilo in po mojem mnenju prav ona strokovno javnost opozorila tudi na »bukovo« oz. »pragozdno« plat.

Vzporedno s tem dogajanjem so tekli tudi upravni postopki in zdaj smo, kjer smo. Teden po razglasitvi sem na radiu Koper ujel, da bodo v bodoče pobirali vstopnino. Nekaj dni prej me je planinski prijatelj Tone Cedilnik podražil, da bodo ob cesti kmalu stali štanti in Kitajci bodo med drugo šaro prodajali tudi plastične Ždrocile. Prvi korak je očitno že storjen.

V času odkritja in po njem sem na društvene sestanke hodil bolj poredko. Vsekakor sem o odkritju poročal, a resno ni zanimalo nikogar. Zato sem Ždrocilo pokazal rakovškim jamarjem. Zanimanje je bilo tu bolj živo in v naslednjih letih so fantje z mojo pomočjo bolj ali manj pregledali lažje dostopna brezna. Zadeva je logistične sposobnosti društva prenapela (to so bili časi, ko je vrвна tehnika šele pričela izpodrivati lestve) in akcije so polagoma zamrle. Zato je dokumentacija – zlasti kar se tiče večjih objektov – še danes bolj približna. Delno sem zamočil tudi jaz. Zaradi obilice terenskega dela nisem dokumentacije sproti pripeljal do konca in zato v katastru še danes ni pravega reda.

Z zamudo petih ali šestih let smo Franci Malečkar, Samo Morel, Drame Leon - Šutko in moja malenkost naredili načrt prve Ždrocle. Angleži iz Speleo-campa (Yorkshire Subterranean Society) so se sredi devdesetih let po mojem nasvetu spustili v prvi dve Andrejevi brezni. Ugotovili so, da pripeljeta v veliko ledeno dvorano, robna poč pa seže čez 100 m globoko. Glede na to, kako je snega zadnja leta malo, domnevam, da bi se zdaj morda dalo tja priti tudi iz tretjega brezna, ki je bilo nekoč bolj podobno velikemu kotliču, polnemu snega. Dela je še polno. Največ sicer stavim na »Marjanov dihalnik«. Morda bodo tam Štiri srca – ampak tudi z Dvema bi bil zadovoljen.

Še danes sem prepričan, da bile so Ždrocile res Putikovo darilo za moj trideseti rojstni dan. Ne vem še, kaj bom storil, ko mi bodo ogled (po možnosti »voden«) hoteli zaračunati.

1 Med drugim je Peter, čeprav ga zadnja leta vidimo bolj malo, tudi naš član.